

simus Kopitarius, bibliothecae palatinae custos, qui corrigendis diligenter plagulis, oblatis e lectissima sua bibliotheca ultro, qui mihi hic deerant, libris, exquirendis, inspiciendis et sedule conferendis quum manuscriptis tum impressis codicibus, quaedam etiam opportune monendo, operam meam multum adjuvit. Brevi ille, spero, Lexico Sloveno-graeco-latino, quod parat, feliciter absoluto, justiore symbolam conferet ad accuratorem penitiorumque sinceræ dialecti veteris scientiam“.

— Kopitarjevo „Grammatik der Slav. Spr.“ je po njegovem odhodu iz Ljubljane na Dunaj med natiskovanjem popravljal Vodnik; Dobrovskega „Institutiones“ pa je po le-tega odhodu z Dunaja v Prago vredoval Kopitar ter pridejal tri dostavke, ki se nahajajo str. 705—720 pod naslovom: Epimetra Kopitarii tria (1. Codex Parisinus ex epistola Bobrowsky; 2. Exemplum Grammaticæ Slovenicæ, editæ Mosquæ A. 1648. communicatum a Luc. Mušickij; 3. Steph. Vujanovski Rukovodstvo k Slavenstjej Grammaticé, Viennæ 1793..). — Kakor Vuk Stefanović, tako se je tudi Josef Dobrovský (r. 1753, u. 1829) po Kopitarju seznanil s Slovenci. — Dasi mu iskren prijatelj, vendar jako spoštljivo govori vselej o njem Kopitar, češ, magister, patriarcha, summus Dobrovius itd. — Res, velike pomembe je v slovanskem slovstvu; a — kjerkoli se preslavlja učenjak Josef Dobrovský, ondi se častno omenja i Kopitar.

Poučno berilo.

Golob selec.

Naj bolj čudno potovanje žival se kaže pri selivnem golobu. Pred pa naj bode omenjen golob pismonos, ki je umetno izučen. Njegov domovinski čut presega vse človeške pojmove. Mej francoskim mestom Bordeaux (reci: Bordo) in belgijskem Bruselj imeli so več let poštno zvezo s pomočjo tega goloba. Osnovana je bila tako, da so v golobnjakih, zapertih koših, dalje odpeljali take golobe, ki so na mah zleteli v svojo domovino, ko so bili izpuščeni. Še bolj mičen je bil poskus, ki so ga naredili golobji prijatelji v Berlinu. Dva goloba pismonosca so v zapertih koših iz Ahena prepeljali l. 1849 po železnici v Berlin. Goloba nista bila nikoli čez 6 milj daleč od Ahenskega mesta. Ko so jih v Berlinu obložili s pismi in spustili po versti v zrak, bil je jeden v poltretji uri v Ahenu, drug pa je blizo 4 ure porabil časa do doma. Oba goloba sta izpuščena vzdignila se visoko v zrak, letála v velikih kolobarjih nekaj časa okrog in potem kot blisk zletéla v ravno mér proti Ahenu.

V novejšem času jeli so na to versto golobov še večo pozornost obračati, odkar so se jako koristni skazali pri oblegi Pariza, glavnega mesta na Francozkem. Parižani so golobe v kletkah spustili v zrak po

zračnih balonih, ko so baloni dospeli drugod na francozka tla, našli so sporočila iz glavnega mesta, ki jih po drugem potu bi nikakor ne bilo mogoče poslati med svet. Golobom vernivšim se, izročili so brez vse skerbi druga poročila o stanu vojske zunaj obleganega mesta.

Zračni baloni in golobje pismonosci so res dobro sredstvo, da za silo občuje obkoljena terdnjava z drugo prosto deželo; zato se dandanes veliko važnost tej stvari pripisuje in to sredstvo tudi po svetu zelo razširja. Upati je, da se bode nagon goloba pismonosca na ta način tudi bolje preiskal in spoznal.

Golob selec je v severni Ameriki domač in nahaja se v velikanskih trumah, ki ostajajo dalj časa na posameznih gozdnih krajih. Toliko jih je, da si tega še misliti ne moremo.

Kjer se v gozdu namestijo, tam zasedejo prostora po veliko milj daleč. Pred mnogo leti je v deržavi „Kentuki“ zasedla naselba selivnih golobov gozdnega prostora do blizo 10 milj na dolgo in eno miljo na široko. Povsod so bila drevesa kar pokrita z gnjezdi; ko so kraj zapustili, bila so tla čez in čez po več palcev na debelo z golobjekom pokrita. Snedena je bila vsa mehka trava in tanjše vejice po germovji. Polomnjene so bile veje visokih dreves vsled teže golobov v celih kepah se posedajočih. Nasledke takega pustošenja je poznati mnogokrat po več let, vendar je pa prebivalcem ondotnih krajev, zlasti pa Indijancem ljubo, kadar se prikažejo, kajti mladiči, katerih je le po eden v vsakem gnjezdu, so precej veliki in neznano debeli, njihova mast pa je jako dobra jed (in svinje kermijo ž njim).

Čudna je ta prikaz zastran tega, ker selivni golobje deželo neredno obletavajo. Zdaj pridejo, zdaj gredó, ne oziraje se na čas in okoliščine.

Slavni američanski natoroznanec „Wilson“ ceni število take trume do 2 milijard — 2000 milijonov. Drug zanesljiv pisatelj pripoveduje o takej popotnej trumi to-le: „Zrak je bil onih golobov tako napolnjen, da je poldansko solnce otemnelo, kakor, kadar mrači in da je blato padalo na tla, kakor da bi snežilo. Pred solničnim zahodom sem prišel do Louisvill-a, ki je 55 angleških milj oddaljen; a golobje so še leteli v ravno tako gostih jatah, in to 3 dni kar naprej. Med tem časom je vse prebivalstvo pod orožjem, vsak ima puško in lovi golobe.

To sporočilo zdi se nam neverjetno, a vendar ga poterjujejo pismeno tudi drugi popotniki, še bolj pa smemo preverjeni biti po natvornem čudu, ki je velike važnosti v kmetijstvu in prihaja tudi od tičev, ki se deržé po nekaterih ostrovih tihega morja.

Znani so pod imenom Guano-otoki, ki nimajo velike vrednosti morebiti zarad prostornosti, kajti so samo pusto skalovje, kjer ni drevesa, niti germa; a vendar so jako cenjeni skladovi samega najboljšega gnoja, kar se ga nahaja na celem svetu. Polne ladije ga odvažvajo na vse kraje

naše zemlje ter drago plačujejo in drago spečajo. In to gnojilo ni drugzega, kakor blato neke verste pomorskih tičev, ki na milijone tukaj gnjezdijo. Tega tičjeka, guano imenovanega, se je toliko nabralo, da ga je cele visoke sklade, kakor kamenja ali skalovja

Več desetletij bode še mogoče gnojiti naj bolj pusto zemljo obljudenih in omikanih dežel. Vrednost teh otokov ali ostrovov je tako velika, da bi je ne odvagalo vse zlato najdeno do sedaj v Kaliforniji, zlasti če imajo spodnji skladovi teh otokov ravno tako gnojilno moč, kakor zgornji.

Ta gnoj ni drugzega, kakor izmečki ptičev, ki živé samo ob ribah, lovivši jih v morju in ki so morali imeti tukaj skozi tisoč in tisoč let svoje zbirališče, da so se mogli taki skladovi nakopičiti. Po cenitvi zgornjih novejših in mehkejših plasti mora znašati število tam bivajočih ptičev veliko milijonov.

Kar živali v velikih skupščinah delajo, v to jih sili nagon. A živali si pridobé tudi sposobnosti, a ne po notranjih nagonih, temveč po skupnem življenju z ljudmi in po odgoji človeški. Se vé, da je natora žival že poprej pripravila in jo vstvarila z lastnostmi, ki jih skupaj smatramo kot nagon krotkosti in pridružljivosti. To so večinoma naše domače živali, ki so nekdaj živele divje, a vendar v skupnosti s svojimi soverstniki. Divje živali pa se ne dajo nikdar vdomačiti, ako žive posamezne, naj so tudi nekoliko vkroténe.

Naravoznanstvo v ljudski šoli.

14. Pad vodoravno ali poprek verženih teles.

Ako veržem žogo vodoravno ali poprek v zrak, toraj naredí krožno čerto, in naposled pade na zemljo. Zakaj se pa žoga ne giblje v ravnej čerti naprej? — Iz vsega, kar smo o tem nauku dosedaj slišali, to prav lahko sklepamo. Sila, s katero žogo zaženemo, — imenovati jo hočemo gibno silo — deluje ali vpliva sicer na žogo le eno trenotje, vendar sili in žene stanovitost žogo naprej v nameri, v kateri smo jo zagnali. Razen te sile, vpliva na žogo tudi potežnost zemlje, ktera jo na doli privlača. Na žogo delujeta ali vplivata dve sili: gibna sila in privlačnost zemlje; prva jo žene v vodoravni ali poprečni nameri dalje, druga jo pa med tem nase privlača. Te dve sili delujeta na žogo v podobi kota; one dve se tedaj združita v skupno delovanje in vplivanje na žogo, katera se mora v diagonali vzporednika obeh sil gibati. Vendar pri tem ne smemo pozabiti, da je sila težnosti vedno enaka, ko se nasproti gibna sila zavoljo zadržka zraka vedno spreminja. Zato se pa tudi vzporednika, ktera namer in velikost obeh sil počitujeta, vedno v drugačne podobe spreminjata. Kakor rasto strani, ktere narejajo težnost, tako rasto